

QOBIZ HÁM JIRAWSHILIQ DÁSTÚRLERIN SAQLAW

*Ilimiy basshı: Kamalova G.M.
Muratbaeva Ayzada Axmetovna
Ózbekistan mámleketlik konservatoriyası
Nókis filialı, “Ulıwma kásiplik hám
social gumanitar pánler” kafedrası
muzikatanıw qánigeligi 3-kurs studentı.
E-mail: ajzadamuratbaeva@gmail.com*

Annotaciya: Bul maqalada jirawshılıq hám milliy muzıkanıń rawajlanıw basqıshları, XXI-ásirde jirawshılıq tarawı ushın jaratılıp atırǵan kóplegen imkaniyatlar, jánede YUNESKO shólkemi qaraqalpaq milliy sáz áspabı bolǵan Qobızdı reprezentiv dizimge kiriwi haqqında sóz etiledi.

Gilt sózler: Folklor, xalq, milliy muzıka, jıraw, baqsı, qobız, dástan, YUNESKO.

Аннотация: В этой статье рассказывается об этапах развития жиров и традиционной музыки, о многих возможностях, которые создаются для сферы жиров в XXI веке, а также о включении каракалпакского национального инструмента Кобыз в репрезентативный список ЮНЕСКО.

Ключевые слова: Фольклор, народ, традиционная музыка, жиров, бакши, кобыз, дастаны, ЮНЕСКО.

Uzaq dáwirlerden berli áyne qaraqalpaqlar arasında onıń mádeniyatınıń, úrip-ádet dástúrleriniń tikleniwine, rawajlanıwına tiykar salǵan jıraw hám baqsılarımız dep bilemiz. Házirgi kúnge shekem jetip keliwinde jıraw baqsılarımız neshshedur basqıshlardı ótip keldi, aytatuǵın bolsaq bir waqıtları bul taraw umıtılıp ketip edi, biraq 1992-jılı Muzika hám kórkem óner bilim jurtında onıń direktorı M. Kamalovtıń baslaması menen usı bólim ashılıp keńnen rawajlandı. Atap ótetuǵın bolsaq sol dáwirde jasap ótken Genjebay Tilewmuratov, Turǵanbay Qurbanov, Jaqsılıq Sırımбетов, Qoshqarbay Qosjanov, Karimbay Tırıbaev siyaqlı kóplegen jıraw hám baqsılarımız xalqımızdıń kewlinen shıqtı dep oylaymız, sebebi házirgi kúnde olardıń áwladları keyingi áwladlardı tarbiyalawǵa miyassar bolıp atır.

Ázelden kiyatırǵan qaraqalpaq xalqınıń ata miyras ı bolǵan jirawshılıq óneri XIV ásirde baslap Soppaslı Sıpıra jırawdán házirgi kúnge shekem ustaz shágirt jolı arqalı jetip kelgen. Qobız áspabında tiykarınan jırawlarımız atqaradı, olardıń

repertuarında tiykarınan terme tolǵaw, qáhármanlıq, batırlıq dástanlar olardan “Alpamıs”, “Edige”, “Qırıq qız”, “Qoblan” h.t.b. orın alǵan. Jırawlar atqaratuǵın qobız áspabı ilimiy dereklerde tiykarınan IX-X-ásilerden Qorqıt ata onıń tiykarshısı esaplanıp házirgi kúnge shekem ata miyras esabında bizge jetip kelgen, hám bul tarawdı ullı jırawlarımız elede rawajlandırıp, házirde maqtana alatuǵın dárejelerge jetkizip atır, sebebi bizlerdiń jıraw baqsılarımız shet el mámleketlerinde joqarǵı jetiskenliklerge erisip qaraqalpaq jırawshılıq kórkem-ónerin tanıtıp atır.

Jırawshılıq óneri qaraqalpaq mádeniyatında ullı dúrdanalardıń biri desek adaspaymız, sebebi házirgi kúnde bul taraw boyınsha kóplegen jańalıqlar, is-ilajlar alıp barılıp atırǵanı tek ǵana mámleketimiz boylap emes, al shet el mámleketleri boylapta alıp barılıp atır. Búgingi globalıstıw zamanına kelip bul tariyxıy kórkem óner itibardan shette qalmadı. Mámleketimiz basshısı baslaması menen Surxondaryada baqsıshılıq mektebi iske túsirilgeni áyne baqsıshılıq tarawın jaqsılaw, saqlaw, házirgi jas áwladqa jetkiziw ushın jaqsı sharayat jarattı. 2018 jıl 1-noyabr kúni bul tarawǵa tiyisli taǵı bir tariyxıy qarar – Prezidentimizdiń «Xalıq aralıq baqsıshılıq kórkem óneri festivalin ótkeriw haqqında»ǵı pármanı qabıllandı. Shólkemlestirilgen komitet dúzilip, keń kólemlı tayarlıq jumısları alıp barıldı. Jánede Prezidentimiz tárepinen “Qaraqalpaqstan xalıq baqsısı”, “Qaraqalpaqstan xalıq jırawı” siyaqlı ataqlar tastıyıqlandı.

2023-jıldıń 29-sentyabr kúni Qaraqalpaqstan Respublikası joqarǵı keńesiniń baslıǵı Amanbay Orınbaev YUNESKO nıń Ózbekstandaǵı turaqlı wákili Sara Noshadi menen ushıraıstı. Ushırasıwda dáslep Joqarǵı keńes baslıǵı búgingi kúnde elimizde turizm hám mádeniyat tarawın rawajlandırıw, bul baǵdarda alıp barılıp atırǵan jumıslar, húrmetli Prezidentimiz tárepinen tarawdı rawajlandırıw baǵdarında qabil etilip atırǵan párman hám qararlar menen tanıtırıp ótti.

Sonıń menen birge, mádeniy miyras obyektlerine itibardı kúsheytiw, olardı qorǵaw hám saqlaw, ótmishten saza beriwshi tariyxıy estelikler, bir neshe ásirlik mádeniyatımız hám milliyligimizdiń ájayip dúrdanaların qásterlew, olardıń YUNESKO miyrasları qatarına kirgiziliwin támiyinlew, ilim-pán, mádeniyat baǵdarlarında birge islesiwlerdi keńeytiw máseleleri sóz etildi. Ushırasıwda sonday-aq, qaraqalpaq milliy sáz áspabı esaplanatuǵın Óobızdı YUNESKO miyrasları qatarına kirgiziliwindegi jumıslardı jedellestiriw, bunnan tisqari jáne bir qatar obyektlerdi YUNESKO miyrasları qatarına kirgiziw boyınsha da piker almasıldı. Óz náwbetinde miymanlar jıllı júzlilik penen kútip alǵanı ushın minnetdarshılıǵın bildirdi hám birge islesiwde ele de keńeytiw, bar bolǵan múmkinshiliklerden nátiyjeli paydalanıw, mádeniy miyras obyektlerin qorǵaw hám óz-ara baylanıslardı

bekkemlew boyınsha pikirlerin bildirdi. Ushırasıw juwmağında Joqarğı Keñes baslıǵı birge islesiwdi ele de keñeytiw baǵdarında Respublika basshıları barqulla tayar ekenligin hám hár qanday usınıs qollap-quwatlanatuǵınlıǵın atap ótti. Jánede YUNESKOnıń Ózbekstandaǵı turaqlı wákili Sara Noshadi Qaraqalpaqstan Respublikası Mádeniyat Ministri Begis Temirbaev penen ushırasıwı.

Ushırasıwda búgingi kúnde elemizde mádeniyat hám kórkem-óner tarawın rawajlandırıw, elimizdiń biybaxa materiyallıq emes mádeniy miyrasın saqlaw hám bul baǵdarda ali`p barılıp atırǵan jumıslar jóninde keń túrde aytıp ótti. Bul baǵdarda biybaxa esteliklerimiz, bay materiyallıq emes mádeniy miyrasımızdı saqlaw, onı dúnya xalıqlarına keńnen tanıstırıw, mádeniyat, kórkem ónerdi rawajlandırıw, onı xalıqaralıq dárejege alıp shıǵıw boyınsha úlken qádemler qoyıldı. Bunı biz sońǵı jılları Ózbekstan hám YUNESKO arasındaǵı qatnasıqlardıń barǵan sayın rawajlanıp, óz-ara birge islesiw baǵdarında ámelge asırılıp atırǵan ámeliy jumıslar mısasında kóriwimizge boladı.

Qaraqalpaqstanda bes jóneliste 67 element materiyallıq emes mádeniy miyraslar diziminen orın alǵan. Búgingi kúnde milliy muzıka áspabı bolǵan Qobız hám jırawshılıq ónerin YUNESKOnıń reprezentiv dizimine kirgiziw boyınsha jumıslar ámelge asırılmaqta. Búginniń ózinde jumısın baslaǵan “Materiyallıq emes mádeniy miyrastı inventarizaciyalaw hám hújjetlestiriw: qobız hám jırawshılıq dástirlerin saqlaw” atamasındaǵı bes `kunlik seminar da mine usı maqsetke xızmet etedi. Ushırasıwda Sara Noshadi bul baǵdardaǵı jumıslardı jetilistiriwde mádeniyat ministrliǵı menen birge islesiw boyınsha piker-usınısların bildirdi hám birge islesiw boyınsha másлахátlaesti.

Haqıyqatında YUNESKO shólkemi durıs is qılıp atır sebebi ata miyarsımız esaplanǵan jırawshılıq kórkem óneri hám qaraqalpaq milliy saz áspabı bolǵan qobızdı keyingi jas áwladqa sap halında jetkeriw tiyis.

Paydalanilgan ádebiyatlar:

1. Niyazbaeva A., Kamalova G. ÓZBEKISTON XALQ BAXSHISI QALLIEV TENELBAY GENJEBAEVICH IJODI //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – №. 7. – С. 22-24.
4. Niyazbaeva A. J., Kamalova G. M. CHANQOVUZ MUSIQA ASBOBI VA UNING TURLARI //Journal of Integrated Education and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 1. – С. 26-30.
5. Jamg'irbaevna N. A. QISSAXONLAR //BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIIY JURNALI. – 2023. – Т. 3. – №. 5. – С. 113-116.
6. Charshemov J. Problems of Using Karakalpak Folklore in Composers //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 3. – С. 270-273.
7. MURATBAEVA A. Music born of the heart //International Research Conference on Business, Economics & Social Sciences. – 2023. – №. 10. – С. 3-5.
8. MURATBAEVA A. The influence of Karakalpak folk songs on the emergence of musical art //Young Scholar's Academic Journal. – 2023. – Т. 2. – №. 7. – С. 8-11.
9. Muratbaeva A. FOLKLORE IS THE HISTORY AND PRESENT OF OUR FUTURE //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 498-501.
10. Axmetovna M. A. QARAQALPAQ MILLIY MUZÍKA MÁDENIYATÍN QÁLIPIESTIRIWDE FOLKLORLÍQ SHÍGARMALARDÍN HÁM ATQARÍWShÍLARDÍN ORNÍ //Innovations in Technology and Science Education. – 2023. – Т. 2. – №. 6. – С. 92-95.
11. ЖУМАБАЕВ А. ИСПОЛНИТЕЛЬСКИЕ СРЕДСТВА ПРИ ИГРЕ НА ДУХОВЫХ ИНСТРУМЕНТАХ (МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ ИГРЕ НА ТРОМБОНЕ) //Journal of Culture and Art. – 2023. – Т. 1. – №. 8. – С. 58-65.
12. Muratbaeva A. FOLKLORE IS THE HISTORY AND PRESENT OF OUR FUTURE //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 498-501.
13. Axmetovna M. A. QARAQALPAQ MILLIY MUZÍKA MÁDENIYATÍN QÁLIPIESTIRIWDE FOLKLORLÍQ SHÍGARMALARDÍN HÁM ATQARÍWShÍLARDÍN ORNÍ //Innovations in Technology and Science Education. – 2023. – Т. 2. – №. 6. – С. 92-95.